

วัด : แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทย

Temple: An Important Learning Center of Thai Society.

พระครูสุนทรธรรมากร สุจิตโต (ชาลีคลี)*

Phrakrusunthondhammakorn Sujitto (Chalekree)

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ต้องการนำเสนอ ความสำคัญของวัดในฐานะที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้อันหลากหลายที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เนื่องจากวัดถือเป็นแหล่งชุมนุมความรู้โดยเฉพาะเรื่องราวจากอดีตที่สำคัญและแสดงให้เห็นถึงความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ยาวนาน นอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าของงานศิลปะแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านอื่น ๆ อีกมาก นอกจากนี้บทความยังได้นำเสนอแนวทางการส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ด้วยการปรับทัศนคติทั้งพระภิกษุสงฆ์ พุทธศาสนิกชนและสร้างศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนของพระภิกษุสงฆ์ภายในวัด พระภิกษุแสดงธรรมสั่งสอนให้รู้และเข้าใจธรรมะโดยถ่องแท้ คฤหัสถ์เข้าวัดเพื่อหาธรรมะ และศรัทธาในภิกษุผู้มีศีล มีธรรม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีเคารพยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ก็จะทำให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้

คำสำคัญ: วัด, แหล่งการเรียนรู้ , สังคมไทย.

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: surachaihongtrakool@gmail.com

Abstract

This article aims to present the importance of Buddhist temples that gather place of various bodies of knowledge and are ready for learners to study and seek knowledge. Temple is a great source of knowledge, especially the important story from the past, and shows a long ancient nation civilization. In addition to the importance of the value of art, it is also valuable in other aspects. Moreover, this article aims to present how to promote the temple as a sustainable learning center by adjusting the attitudes of both monks and Buddhists and building faith for Buddhists in the monks in the temple. The monks preached the Dharma to teach them to know and understand the Dharma completely. The layman enters the temple to find Dhamma and faith in virtuous and well-practiced monks as well as pay respect and reverence to religion and Dhamma. Monks in the temple will make the temple a source of learning.

Keywords: Temple, Learning Center, Thai Society.

บทนำ

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์เป็นที่บำเพ็ญบุญกุศลของอุบาสกอุบาสิกาหลวงวัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งชาวพุทธนิยมสร้างวัดและมีการพัฒนาวัดไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณรเพื่อปฏิบัติธรรมเรียกว่าสายปฏิบัติตรงกันข้ามกับสายแรกๆที่เรียกว่าสายปริยัติในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนาวัดมีมากขึ้นทุก ๆ ปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากขึ้นอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัดมากขึ้นซึ่งมีมากมายหลายลักษณะตามวิวัฒนาการของโลกอย่างไรก็ดีวัดทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเจ้าอาวาสเองซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดวัดจะเจริญรุ่งเรืองจะเสื่อมจะทรงก็อยู่ที่ท่านเจ้าอาวาสเป็นสำคัญดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่าง

ยี่งที่จะต้องมีการพัฒนาหลายด้านทั้งตนเองผู้ได้บังคับบัญชาคือพระภิกษุสามเณรในวัด รูปแบบการบริหารวัด การจัดการองค์กรในวัดการวางรูปแบบแปลนแผนผังวัดเสนาสนะการจัดภูมิทัศน์ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามสะอาดตาสะอาดใจแก่ผู้พบเห็น จนกระทั่งบุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าวทั้งคณะสงฆ์และราชการ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีนโยบายในการพัฒนาวัดแนะนำเจ้าอาวาส ตลอดจนจนกระทั่งมีวัดจำนวนมากที่ได้ปฏิบัติไปบ้างแล้วสามารถยกฐานะของวัดให้สูงขึ้นเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นและวัดพระอารามหลวงอันนำมา ซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องวัดจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทความรับผิดชอบที่กำหนดไว้และปรับปรุงให้ดีขึ้น (พระปลัดโฆสิต คงแทนและคณะ, 2558)

ตั้งแต่อดีตโบราณกาล คงไม่มีใครปฏิเสธว่า "วัด" เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่ง หลากหลายกิจกรรมอยู่ที่วัด แม้แต่เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน จนเป็นที่มาของคำว่า บวชเรียน แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่า "วัด" กลับมีบทบาทต่อชุมชนลดน้อยลง เหลือเพียงแค่ภาพของการเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาทอื่น ๆ ดูจะเลือนรางและนึกยากขึ้นทุกที

ในอดีต ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระและวัด ทำให้ได้มีโอกาสซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระผู้ทรงศีล แต่ในสังคมปัจจุบันด้วยข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการจราจรที่แออัด ช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย ฯลฯ ทำให้การเข้าวัดของคนไทย กลายเป็นเรื่องยาก บางครั้งการเข้าวัดแต่ละครั้ง ต้องมีการวางแผน ใช้นานีก็อยากจะเข้าก็เดินเข้าไปได้ทันทีเหมือนก่อน แม้บางวัดพยายามรณรงค์ให้คนเข้าวัด ถึงกับมีการเปิดให้เข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดช่วงเย็นหรือค่ำหลังเลิกงาน แต่คนส่วนหนึ่งก็ยังลำบากที่จะเข้าวัดอยู่ดี (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2564) ตัวอย่างวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา ประเพณีแห่องค์หลวงพ่อโสธร ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปี ชาวแปดริ้วจะอัญเชิญหลวงพ่อโสธรขึ้น รถคันใหญ่พร้อมกับน้ำมันรถที่จะคอยประพรมให้กับ

ประชาชนที่เข้าไปมีสการองค์ หลวงพ่อตามสองข้างทางที่แล่นผ่าน ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่าแห่ทางบก สำหรับวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ เดือน 12 จะเป็นการอัญเชิญหลวงพ่อโสธรลงในเรือกระแซง หรือเรือขนาดใหญ่ ซึ่งประดับด้วยธงทิวสีส่นสวยงามล่องไปตามลำน้ำบางปะกง เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ริมน้ำได้ทำการกราบไหว้บูชา โดยเรือจะหยุดให้ประชาชนกระทำพิธีสักการะบูชาตามจุดต่าง ๆ เช่น ท่าเรือ ที่ว่าการอำเภอ สำหรับในงานจะมีการละเล่น มหรสพ เช่น การแข่งเรือฝีพาย แข่งเรือเร็ว เป็นต้น(จัดงาน ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 12) (สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา, มปป.)

1. แหล่งเรียนรู้ของวัดในพุทธศาสนา

การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ของวัดในพุทธศาสนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดมีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชน สังคม (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนัง, 2545, 25) โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้คำจำกัดความว่าแหล่งหมายถึง ถิ่นที่อยู่ บริเวณศูนย์รวม บ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอนรับการศึกษาอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้ความเข้าใจจนกลายเป็นความชำนาญ และรู้ หมายถึง แจ้ง เข้าใจ ทราบ ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้หมายถึงถิ่นที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิดแห่งที่ หรือศูนย์รวมความรู้ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจและความชำนาญ แหล่งการเรียนรู้โดยทั่วไปหมายถึงแหล่งหรือที่รวมสาระความรู้ อาจเป็นสถานที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารสาระความรู้และบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้มีอยู่ทุกที่ทุกเวลามีคุณค่าน่าสนใจและกระจายอยู่รอบตัวทุกส่วนของสังคมสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมและสนับสนุนกันและกันก็สามารถส่งผลให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, 1355)

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึงสถานที่บุคคลหรือกิจกรรมที่สามารถให้ความรู้ให้ประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนนักรศึกษาได้จัดประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้หลายประเภทได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมศาสนาประเพณี แหล่งการเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ที่รัฐหรือเอกชนสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ที่อ่านหนังสือพิพิธภัณฑน์ วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนทุกเพศทุกวัยทุกอาชีพทุกอายุสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้โดยไม่มีขีดจำกัดและสามารถหาความรู้ได้ตลอดชีวิตขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้คนนั้นว่าจะต้องการหาความรู้สาสนธรรมในรูปแบบใดหากต้องการหาความรู้เพิ่มเติมก็สามารถสอบถามได้จากผู้รู้ (พระสงฆ์) ในเรื่องนั้น ๆ ได้ วัดเป็นสถานที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมปัญญาให้แก่ตนเองได้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต (ตั้งแต่เกิดจนตาย) (สุมาลี สังข์ศรี และคณะ, 2548, 5)

กรมสามัญศึกษา กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (กรมสามัญศึกษา, 2544, 6)

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ คือ ถิ่นที่อยู่บริเวณที่เกิดแห่งที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจและความชำนาญตามความหมายนี้แหล่งเรียนรู้จึงอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต (เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ, 2544, 26-37)

ผู้เขียนสรุปแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในวัด ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ทุกคนทุกเพศทุกวัยทุกอาชีพทุกอายุสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้โดยไม่มีขีดจำกัดและสามารถหาความรู้ได้ตลอดชีวิตขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้คนนั้นว่าจะต้องการหาความรู้ในเรื่องใด

1.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้ให้ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างยิ่งจึงได้กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ไว้ในมาตรา 25 ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพมีความรู้สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวนอกจากกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนแล้วจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยโรงเรียนทุกแห่งทุกระดับถือเป็นตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษาและดำเนินการตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอันเป็นหลักการร่วมกันในการจัดการศึกษา ดังนั้นจำเป็นต้องมีการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนให้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงความสะดวกคล่องเหมาะสมกับท้องถิ่น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ประเวศ วะสี กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้จึงเป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับและถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับแหล่งเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าของประชาชนถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ (ประเวศ วะสี, 2543, 33)

เฉลิม พรกระแสน ได้กล่าวถึงความสำคัญและข้อดีของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า

1. เป็นกระบวนการที่ยึดหลักการเรียนรู้ ประสบการณ์จริง สามารถพัฒนาความรู้ ประสบการณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดี
2. ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีมนุษยสัมพันธ์และความมีวินัยในตนเอง
3. เป็นการเรียนรู้เรื่องราวใกล้ตัว ซึ่งบางครั้งเหตุการณ์นั้นส่งผลกระทบต่อนักเรียน และชุมชนของนักเรียนเอง การเรียนวิธีนี้จึงเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่นและเห็นแนวทาง ในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

4. นักเรียนได้รู้จักแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ได้พบกับบุคคลในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอีกทางหนึ่ง (เฉลิม พรกระแสน, 2544, 7)

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ หมายถึง วัด เป็นสถานที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าทั้ง 4 ด้านคือจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติในด้านวัฒนธรรม ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความเป็นชาติไทย

1.3 ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้นำมาซึ่งการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในเรื่องความคิดความเข้าใจในคุณค่าและทัศนคติได้อย่างกว้างขวางสามารถเสริมมิติที่เป็นรูปธรรมให้แก่การศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนนอกระบบและตามอัธยาศัยสามารถพัฒนาการเรียนรู้ (Learning) การศึกษา (Education) โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในแต่ละเรื่องทั้งที่เป็นเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเองความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมความรู้ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการกีฬาภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ภูมิปัญญาความรู้ทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ด้วยเหตุที่แหล่งเรียนรู้มีคุณประโยชน์มากมายนี้จึงมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์จากการใช้แหล่งเรียนรู้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันไว้ว่าเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการคิดได้แก่การคิดไตร่ตรองการคิดสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมให้แก่ผู้เรียนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายเร็วขึ้น ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่าง

เป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่น่าสนใจและทำให้เกิดการอยากรู้อยากเห็นส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียนเกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกันให้เรียนรู้ได้เท่าเทียมกันเป็นการบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกันเกิดการเรียนรู้วิธีการใช้แหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม การเรียนรู้ในหลายมิติจากแหล่งเรียนรู้และสื่อที่หลากหลายเชื่อมโยงที่อยู่ใกล้ตัวของผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนการสอนของผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2544, 6-7)

ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ในรูปของการใช้แหล่งเรียนรู้ ไว้ว่า

1. ประสบการณ์ในโรงเรียนจะกลายเป็นสิ่งที่มีความหมายมากยิ่งขึ้นเพราะประสบการณ์จริงนอกโรงเรียนและสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมจะวางพื้นฐานนำไปสู่การสร้างแนวคิดในการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ผู้เรียนจะปรับตัวเพื่อเป็นพลเมืองที่ดียิ่งขึ้นเมื่อรู้ว่าได้ไปเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความรู้ที่มีความหมาย เช่นถ้าผู้เรียนได้เข้าไปช่วยพัฒนาชุมชนให้สะอาด ผู้เรียนก็จะรู้สึกไม่ยากที่จะขยะมูลฝอย อยากให้ชุมชนสะอาดน่าอยู่สิ่งเหล่านี้มีคุณค่ามากกว่าการอ่านหรือฟังคำสอนจากตำราเพราะผู้เรียนได้ลงมือทำเองและเกิดความรู้สึกรู้สึกขึ้นเอง (ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์, 2548, 29)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ นักเรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์จนเป็นผู้ที่คิดเป็นและเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องเป็นการเรียนรู้ที่มีความสุขเพราะได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการได้สัมผัสธรรมชาติ สังคม ชุมชนและภูมิปัญญาเป็นการสร้างประสบการณ์ตรงต่อการดำรงชีวิตได้เรียนรู้ได้ค้นพบความรู้ที่นอกเหนือจากหนังสือเรียนและครูก็ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับนักเรียนด้วยเป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขในส่วนของผู้บริหารและครูในโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้นั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, 1)

สุวิทย์ มูลคำ,และอรรถัย มูลคำ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เด็กได้เรียนรู้จากของจริงได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสครบถ้วนทั้งจากการมองเห็นการได้ชิม การได้ดมกลิ่น การได้ยินเสียง การได้จับต้องสิ่งที่เป็นรูปธรรมในสถานการณ์จริง เช่นการไปเยี่ยมชมโรงพยาบาล การสังเกตห่วงโซ่อาหารในนาข้าว การไปเรียนรู้วิธีการทำห่อหมกปลา ฯลฯ เป็นต้น

2. เด็กได้ออกไปศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่ต้องการด้วยตนเองหรือเด็กได้มีโอกาสซักถามสิ่งที่อัดอั้นตันใจใคร่รู้ว่าผลงานของเขาถูกต้องหรือไม่เพียงใดจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจริง ๆ เช่นผู้เรียนสร้างสถานีวิทยุท้องถิ่นจากจินตนาการเมื่อไปเยี่ยมชมสถานีวิทยุท้องถิ่นนั้น ๆ จริง ดูการบันทึกเทปหรือการออกรายการสดจริง ๆ คำถามมากมายที่อยากรู้จะได้รับคำตอบ ณ ที่แห่งนี้ เป็นต้น

3. เป็นการเรียนรู้ที่มีความจริงทั้งผู้เรียนและผู้สอนหรือตามหลักการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพเรียกกันว่า Happy Learning เพราะไม่ซ้ำซากจำเจอยู่ในห้องเรียนสี่เหลี่ยมมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันมากมายทั้งครูและเด็กเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกันและที่สำคัญคือครูและผู้เรียนต่างได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกัน

4. เป็นการจัดการเรียนอย่างมีส่วนร่วมคือผู้บริหารผู้สอนผู้เรียนชุมชนเป็นต้นวางแผนการทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นการแสวงหาและคิดสรรแหล่งเรียนรู้การบูรณาการเรียนการสอนในแต่ละวิชาจนถึงการประเมินผลงานที่ทุกคนต้องทำร่วมกันปรึกษาหารือกันรับรู้ร่วมกันและชื่นชมผลงานร่วมกันหรือตามหลักการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเรียกวิธีนี้ว่า(Participatory Learning)

5. บุคลากรในชุมชนในท้องถิ่นในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงมิใช่ว่าตราไว้เพียงในกระดาษทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งญาติสนิทมิตรสหายของทุกคนล้วนเกิดความภาคภูมิใจที่โรงเรียนให้ความสำคัญลูกหลานให้ความเคารพนับถือให้เกียรติให้การยกย่องความรู้สึกเป็นเจ้าของจะกลับมา โรงเรียนแห่งนั้นจะกลายเป็นโรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริง ปัญหาโรคระบาดหมาใจในอดีตจะหายไปทุก

ฝ่ายจะหันหน้าเข้าหากันเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นสายใยที่สำคัญคือเด็กนักเรียนเหล่านั้นสนใจใคร่ซักถามประกายตาที่กระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น อยากฟัง แม้กระทั่งนิยายปรัมปราจากคำบอกเล่าของพ่อแม่เฒ่าจากหลวงปู่หลวงตาโดยมีครูเป็นเพียงผู้ออกแบบและผู้คอยเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านั้นสู่จุดประสงค์ของหลักสูตร (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2544, 171-172)

ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ หมายถึง วัดเป็นสถานที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ถือได้ว่าเป็นแหล่งขุมความรู้โดยเฉพาะเรื่องราวจากอดีตที่สำคัญยิ่ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ยาวนานนอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าของงานศิลปะแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านอื่น ๆ อีกมาก เช่น คุณค่าในทางประวัติศาสตร์ คุณค่าในทางศิลปะ คุณค่าในเรื่องการแสดงเชื้อชาติ คุณค่าในทางประติมากรรม คุณค่าในทางสถาปัตยกรรม คุณค่าในเชิงสังคมวิทยา คุณค่าในด้านโบราณคดี คุณค่าในการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรม คุณค่าในการศึกษาเรื่องทัศนคติค่านิยม คุณค่าในการศึกษานิเวศวิทยา คุณค่าในการศึกษาเรื่องราวทางพุทธศาสนาและคุณค่าในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

1.4 แหล่งเรียนรู้ในวัด

วัดเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชนจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้กำหนดภารกิจของคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ (พระวิสุทธินิพนธ์ธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), 2547, 79) ซึ่งแต่ละด้านต่างสนับสนุนภารกิจซึ่งกันและกัน แต่ภารกิจหลักของวัด คือ การให้การศึกษแก่คณะสงฆ์เพื่อให้มีความรู้พร้อมที่จะให้การศึกษแก่ประชาชนทั่วไปที่เรียกว่า การเผยแผ่ศาสนธรรมนั่นเอง และการให้ความรู้แก่ประชาชนมีหลากหลาย

รูปแบบ เช่น การศึกษาสงเคราะห์ที่มีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการให้การศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน

การจัดการศึกษาตามภารกิจ 6 ด้านในรูปแบบของการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดว่า เป็นการจัดการศึกษาตามแนวทางของ พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์โดยตรง ทำให้เกิดการพัฒนาร่างกายและปัญญาไปพร้อม ๆ กัน โดยเริ่มต้นพัฒนาบุคคลก่อน เมื่อบุคคลมีความรู้ ความสามารถในการตนเองแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาบุคคลอื่นต่อไป หรือมนุษย์ที่ได้รับการ พัฒนาแล้วจะเป็นกลไกและกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติให้ เจริญก้าวหน้า (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2546)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เรียกว่า การศาสนศึกษาว่า มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัด การศึกษาหรือการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ว่า มีเป้าหมาย 3 ระดับ คือ จัดเพื่อตัวบุคคล จัด เพื่อพระศาสนา และจัดเพื่อสังคม

1. การจัดการเรียนรู้เพื่อตัวบุคคล คือ พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่เข้ามาบวช เรียนต้องศึกษาพระวินัย ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติ ได้อย่างถูกต้อง เรียนรู้เพื่อให้เอาตัวให้รอด ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เช่น การศึกษา และปฏิบัติกรรมฐาน การจัดการเรียนรู้ชนิดนี้ เป็นการจัดแบบได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ เรียนตามอัธยาศัย โดยเรียนรู้จากตำราหรือจากครูอาจารย์ก็ได้

2. การจัดการเรียนรู้เพื่อพระศาสนา คือ การจัดหลักสูตรเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับ แก่นของพระศาสนา ได้แก่ การเรียนนิกกรรมและบาลี ศึกษาพระไตรปิฎกและ หลักธรรมต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อรักษาพระพุทธศาสนา

3. การจัดการเรียนรู้เพื่อสังคม เป็นการจัดศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคม ช่วยให้ผู้นี้รู้แต่ขาด ทุนทรัพยากรได้มีโอกาสเรียนรู้ อาศัยการบวชจึงได้เรียน การเรียนแบบนี้เรียกว่า พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ คือ การเรียนรู้วิชาทางโลกควบคู่ไปกับการเรียนทางธรรม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2546)

ในส่วนของการจัดการเรียนรู้เพื่อคฤหัสถ์ วัดได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศาสนธรรมและศาสนปฏิบัติให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ด้วยการดึงเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้ในวัด โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอนและควบคุมดูแล โดยบางวัดได้เปิดวัดเป็นโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนการกุศลของวัด หรือการจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาจิตใจ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนเป็นครั้งคราวหรือสม่ำเสมอแล้วแต่ความพร้อมของแต่ละวัด ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วัดและคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนธรรมมานานแล้ว

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีเนื้อหาครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดในหลายด้าน ดังนี้

1. มาตรา 4 กล่าวถึงการศึกษาว่า คือ “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และวัดเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสถาบันสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. มาตรา 6 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม

3. มาตรา 12 สถาบันศาสนา มีสิทธิในการจัดการศึกษา

4. มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ

5. มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ สื่อการเรียน ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน

การสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทุกสถานที่ โดยประสานความร่วมมือกับบุคคลทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนรู้ตามศักยภาพ (พระครูพัฒนสุตานุกุล, 2557, 80)

แหล่งเรียนรู้ในวัด คือ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในวัด ที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

1.5 วัดและแหล่งการเรียนรู้ในปัจจุบัน

วัดเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชนจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดภารกิจของคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่การปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ (พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), 2547, 79) ซึ่งแต่ละด้านต่างสนับสนุนภารกิจซึ่งกันและกันแต่ภารกิจหลักของวัดคือการให้การศึกษแก่คณะสงฆ์เพื่อให้มีความรู้พร้อมที่จะให้การศึกษแก่ประชาชนทั่วไปที่เรียกว่าการเผยแผ่ศาสนธรรมนั่นเองและการให้ความรู้แก่ประชาชนมีหลากหลายรูปแบบเช่นการศึกษาสงเคราะห์ที่มีทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการให้การศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน

สุจิตรา อ่อนค้อม กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามภารกิจ 6 ด้านในรูปแบบของการศึกษาในระบบนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดว่าเป็นการจัดการศึกษาตามแนวทางของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์โดยตรงทำให้เกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกายและปัญญาไปพร้อม ๆ กันโดยเริ่มต้นพัฒนามนุษย์ก่อนเมื่อบุคคลมีความรู้ความสามารถในตนเองแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนามนุษย์ต่อไปหรือมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะเป็นกลไกและกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2546)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2535 กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เรียกว่าการศาสนศึกษามีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัด

การศึกษาหรือการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ว่ามีเป้าหมาย 3 ระดับ คือ จัดเพื่อตัวบุคคล จัดเพื่อพระศาสนา และจัดเพื่อสังคม

การจัดการเรียนรู้เพื่อตัวบุคคลคือพระภิกษุสามเณรทุกรูปที่เข้ามาบวชเรียนต้องศึกษาพระวินัยระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเรียนรู้เพื่อให้เอาตัวให้รอดให้หลุดพ้นจากความทุกข์เช่นการศึกษาและปฏิบัติกรรมฐานการจัดการเรียนรู้ชนิดนี้เป็นการจัดแบบได้ประโยชน์เฉพาะตัวใครทำใครได้เรียนตามอัธยาศัยโดยเรียนรู้จากตำราหรือจากครูอาจารย์ก็ได้

การจัดการเรียนรู้เพื่อพระศาสนาคือการจัดหลักสูตรเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับแก่นของพระศาสนาได้แก่ การเรียนนิกกรรมและบาลีศึกษาพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อรักษาพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนรู้เพื่อสังคมเป็นการจัดศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมช่วยให้ผู้ไม่รู้แต่ขาดทุนทรัพย์ได้มีโอกาสเรียนรู้อาศัยการบวชจึงได้เรียนการเรียนรู้แบบนี้เรียกว่าพระปริยัติธรรมแผนกสามัญคือการเรียนรู้วิชาทางโลกควบคู่ไปกับการเรียนทางธรรม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2546, 3)

ในส่วนของการจัดการเรียนรู้เพื่อคฤหัสถ์วัดได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศาสนาธรรมและ ศาสนปฏิบัติให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ด้วยการดึงเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้ในวัดโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอนและควบคุมดูแลโดยบางวัดได้เปิดวัดเป็นโรงเรียนพุทธศาสนาวินยาทยาลัยโรงเรียนการกุศลของวัดหรือการจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาจิตใจการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนเป็นครั้งคราวหรือสม่ำเสมอแล้วแต่ความพร้อมของแต่ละวัดดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัดและคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนาธรรมมานานแล้ว

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 มีเนื้อหาครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดในหลายด้าน ดังนี้

1. มาตรา 4 กล่าวถึงการศึกษาว่าคือ “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้การฝึกการอบรมการสืบสานทางวัฒนธรรมการสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และ

ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และวัดเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสถาบันสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. มาตรา 6 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม

3. มาตรา 12 สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษา

4. มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ

5. มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนฝึกทักษะกระบวนการคิดและประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศสื่อการเรียน ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกเวลาทุกสถานที่โดยประสานความร่วมมือกับบุคคลทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนรู้อย่างตามศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

แหล่งเรียนรู้ของวัดเป็นการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามโดยนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการใช้ในการส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดความยั่งยืนภายในวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนต่อไป

2. วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทย

การบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทยนั้น วัด สังคม และชุมชนจะต้องช่วยเหลือกันในการบริหารแบบมีส่วนร่วมให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ควรอนุรักษ์ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ในการแก้ไขปัญหาที่พบ คือ ปัญหาของวัดที่มองดู

จากภายนอกเห็นสิ่งก่อสร้างสวยงาม แต่เมื่อเข้าไปข้างในเห็นความไม่สะอาดมีขยะมูลฝอยกองให้เห็นเป็นแห่งๆ แคมมีสุนัขเพ่นพ่านและที่ยิ่งกว่านี้ในบางวัดมีคนแต่งกายไม่เรียบร้อย และมีท่าทางไม่น่าไว้วางใจ บ้างนั่ง บ้างนอน บ้างเดินไปมาเห็นแล้วไม่สมกับเป็นวัดซึ่งเป็นที่พักของภิกษุสงฆ์ผู้ทรงศีล และสงบจากกิเลสอย่างหยาบซึ่งแสดงออกทางกาย และวาจาด้วยอำนาจแห่งศีล จากภาพที่ได้พบเห็นจากวัดบางวัดดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นความจริงบางประการที่ซ่อนเร้นซึ่งอนุมานได้ในเชิงตรรกะดังนี้

1. พระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าอาวาสและกรรมการวัดไม่เอาใจใส่ดูแลกิจการภายในวัดเท่าที่ควรจะเป็น

2. ผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนรอบ ๆ วัดไม่ศรัทธาต่อภิกษุสงฆ์ซึ่งอาศัยอยู่ในวัดนั้น ๆ จึงไม่เข้าวัดไปช่วยกันทำนุบำรุงรักษาวัดเท่าที่ชาวพุทธพึงจะกระทำ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อปฏิบัติ หรือจะด้วยมีข้อขัดแย้งกับพระสงฆ์ในวัดก็ตามที แต่การที่ไม่เข้าไปช่วยเหลือวัดถือได้ว่าขาดคุณสมบัติของอุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งมีความหมายว่าผู้ใกล้ชิดหรือเข้าถึงพระรัตนตรัยโดยสิ้นเชิง

3. พระสงฆ์ในวัดนั้น ๆ ไม่มีศีลวัตรและจริยวัตรดีพอที่จะดึงดูดให้คนใกล้ชิดเข้าวัดได้ จึงเท่ากับขาดภาวะผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ และเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจของชาวบ้านไม่ได้ ชาวบ้านจึงไม่เข้าวัด

จากปัจจัย 3 ประการนี้เอง วัดในพระพุทธศาสนาบางวัดนอกจากไม่ทำหน้าที่จรโลงพระศาสนาแล้ว ยังเป็นเสมือนตัวถ่วงหรือตัวทำลายศาสนามากกว่าที่จะเป็นแหล่งให้ความรู้ ให้ความคิดและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจของชาวพุทธในยามคับขันเนื่องจากมีทุกข์ทางใจ

ส่วนของการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต้องเริ่มด้วยการปรับทัศนคติและสร้างศรัทธาของชาวพุทธให้อยู่ในครรลองที่ถูกต้องตามนัยแห่งคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งปรากฏที่มาในอิติวุตตกะพระไตรปิฎกเล่มที่ 25 หน้า 314 ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! พราหมณ์ คฤหบดีที่เป็นอุปัฏฐากท่านทั้งหลาย ด้วยจิรวร บินขบชาติที่อยู่อาศัยและยากับเครื่องใช้ในการรักษาโรคนับว่าเป็นผู้มีอุปการะมาก แม้ท่านทั้งหลายที่แสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ

ประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยสิ้นเชิงแก่พราหมณ์ คฤหบดีเหล่านั้นก็นับว่ามีอุปการะมาก นี่แหละภิกษุทั้งหลาย! พรหมจรรย์ที่ประพจน์โดยอาศัยกันและกันเพื่อถอนกิเลสอันเปรียบด้วยห้องน้ำ เพื่อให้ทุกข์สิ้นไปโดยชอบ

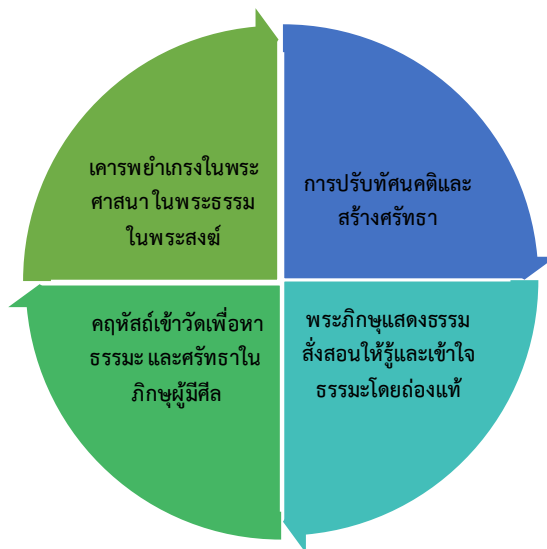
จากพุทธพจน์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ได้ทรงเน้นหน้าที่ของภิกษุควรทำแก่คฤหัสถ์คือ การแสดงธรรมสั่งสอนให้รู้และเข้าใจธรรมะโดยถ่องแท้ ทั้งในแง่ของความหมายตามตัวอักษร และโดยเนื้อหาแห่งธรรมนั้นแล้วนำไปปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์มิใช่คำสั่งที่มิใช่ธรรม มิใช่วินัย และสิ่งที่มีได้เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์มาสอน ดังที่พระสงฆ์บางรูปกระทำและเป็นผู้นำในทางสังคมอยู่ในขณะนี้

ในส่วนของคฤหัสถ์ก็ควรที่จะเข้าวัดเพื่อหาธรรมะ และศรัทธาในภิกษุผู้มีศีล มีธรรม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แล้วถวายปัจจัย 4 อันควรแก่การสมณบริโภค ไม่ควรถวายสิ่งที่ไม่ควรแก่นักบวชด้วยหวังแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่มีใช้ธรรมในลักษณะของศรัทธาอาศัย เพราะการกระทำเยี่ยงนี้นอกจากไม่เป็นการจรจโรงพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการบ่อนทำลายศาสนาในทางอ้อม

ส่วนประเด็นว่าจะทำให้วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจได้อย่างไรนั้น พอจะมีแนวทางทำโดยอาศัยพุทธพจน์ที่ทรงตรัสแก่พระกิมพิละที่ว่า “ดูก่อนกิมพิละ! เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในพระธรรมวินัยนี้ เคารพยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษาเคารพยำเกรงกันและกันนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว” จากนัยแห่งพุทธพจน์ข้างต้น ถ้าจะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ได้วางแนวทางที่จะทำให้พุทธศาสนาอยู่ได้อย่างยั่งยืน และเมื่อศาสนาคือคำสอนอยู่ได้ วัดอันเป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ก็อยู่ได้ (สามารถ มังสง, 2557) จึงเป็นแนวทางในการดูแลรักษาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ อย่างยั่งยืนต่อไป

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวัด : แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทย ผู้เขียนเสนอแนวทางการส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทยอย่างยั่งยืนดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทยอย่างยั่งยืน
(ที่มา: ผู้เขียน)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทยอย่างยั่งยืนด้วย การปรับทัศนคติทั้งพระภิกษุสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และสร้างศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนของพระภิกษุสงฆ์ภายในวัด พระภิกษุแสดงธรรม สอนให้รู้และเข้าใจธรรมะโดยถ่องแท้ คฤหัสถ์เข้าวัดเพื่อหาธรรมะ และศรัทธาในภิกษุผู้มีศีล มีธรรม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีเคารพยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ก็จะทำให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

บทสรุป

วัดเป็นสถานที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ถือได้ว่าเป็นแหล่งขุมความรู้โดยเฉพาะเรื่องราวจากอดีตที่สำคัญยิ่ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ยาวนานนอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าของงานศิลปะแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านอื่น ๆ อีกมาก เช่นคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ คุณค่าในทางศิลปะ คุณค่าในเรื่องการแสดงเชื้อชาติ คุณค่าในทางประติมากรรม คุณค่าในทางสถาปัตยกรรม คุณค่าในเชิงสังคมวิทยา คุณค่าในด้านโบราณคดี คุณค่าในการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรม คุณค่าในการศึกษาเรื่องทัศนคติค่านิยม คุณค่าในการศึกษานิเวศวิทยา คุณค่าในการศึกษาเรื่องราวทางพุทธศาสนาและคุณค่าในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ของวัดเป็นการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามโดยนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการใช้ในการส่งเสริมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดความยั่งยืนภายในวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยพุทธศาสนิกชนต้องช่วยกันส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของสังคมไทยอย่างยั่งยืนด้วย การปรับทัศนคติทั้งพระภิกษุสงฆ์ พุทธศาสนิกชนและสร้างศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนของพระภิกษุสงฆ์ภายในวัด พระภิกษุแสดงธรรมสั่งสอนให้รู้และเข้าใจธรรมะโดยถ่องแท้ คฤหัสถ์เข้าวัดเพื่อหาธรรมะ และศรัทธาในภิกษุผู้มีศีล มีธรรม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีเคารพยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ก็จะทำให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2557). *แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทาง
แสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กรมสามัญศึกษา. (2544). *การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อ
จัดกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เฉลิม พรกระแสน. (2544). *ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครูต้นแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้
ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการสอนแบบการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้*.
กรุงเทพฯ: แคนดิดมีเดีย.
- เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเสรษฐ. (2544). แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสร้างเพื่อเด็กมิได้สร้างเพื่อ
ใคร. *วารสารวิชาการ*, 4 (12), 26-37.
- ประเวศ วะสี. (2543). *สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี :
สำนักงานปฏิรูปสุขภาพสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- พระครูวัฒนสุตานุกุล. (2557). *กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะ
สงฆ์ไทย*. (ปริญญาณิพนธ์คุชฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินทปญโญ). (2540). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2546). *บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการ
จัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545.
สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2563 จาก
<http://www.seal2thai.org/kru/kru012e.htm>
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2546). *บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการ
จัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- พระวิสุทธិภทธานดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี). (2547). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎ
มหาเถร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดโฆสิต คงแทนและคณะ. (2558). รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน. (ปริญญานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต). นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.

ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์. (2548). สิ่งแวดล้อมศึกษา : แนวการสอนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนัง. (2545). แหล่งการเรียนรู้ : เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้และหลักสูตรสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : เมธีทิปส์.

สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลอาจารย์ (ช่วง วรปญโญ). (2550). วัดพัฒนา 50. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธ ศาสนาแห่งชาติ.

สมาน จิตภิรมย์รัตน์. (2541). วัดพัฒนา 41. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

สามารถ มั่งส้ง. (2557). วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2564 จาก

<https://mgronline.com/daily/detail/9570000143892>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (มปป.). “วัด”ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2564 จาก <https://www.thaihealth.or.th/>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สุจิตรา อ่อนค้อม. (2546). รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสามชุก. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ. (2548). การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2544). *การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

สำนักงานจังหวัดฉะเชิงเทรา. (มปป.) สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2564 จาก http://www.chachoengsao.go.th/sotorn/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=107